

ИЗЛАЗИ
ушорником, четвршком
и недељом

ЦЕНА:
за 1 месец 1 динар
или 1 круна

Претплату примају све поште у
Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Претплату треба слати:
ШТАМПАРИЈИ
ПАВЛОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА

Неплаћена писма не примају се

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У ДУБРОВАЧКОЈ УЛ. БР. 9

БРОЈ 10 ПР. Д.

Уредник: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 10 ПР. Д.

У КОЛУ

Двориштем се кодо креће,
Свако срце сласти куша;
Где, у њему, ено, шеће
Једна мени мила душа.

Где, њезино вито тјело,
Танани је стае велича,
А румено лице б'јело
Сто љубавних бајки прича.

Још њезино чарно око,
Њежан поглед када баца —
Као сунце превисоко
Са његови жарки зраци.

А из мојих болних груди
Дубоки се уздах вине,
Слатки уздах теби блуди
Теби, о мој б'јели крине:

Дај пољубац, душо, слатки,
Дај да љубим усне рујне —
Да просањам живот кратки,
Санак рајеки маште бујне.

Алексинац,

С. А. Карабеговић.

„ЦИГАНЧЕ“

ИЗ ЗБИРКЕ „СИТИ И ГЛАДНИ“

— Јанко М. Веселиновић —

(НАСТАВАК)

XVII

А Пава? Она је ишла кући весела, ведра, лака; све јој беше мило и драго, на што год погледа, све то беше лепо, несравњено лепо. Само су јој крила недостајала па да полети у плаве висине као ластавица. У њеној љубави не беше ни капи сумње; њеним срцем овлада рајска чистота и милина. Та он је воли! Па још како је воли! Како ли светао

и сјајан беше поглед његов! Па како ли је тек говорио!...

Свака речца његова урезивала јој се у срце, а то срце примало је сваку ту речцу као што дете прима играчку не премишљајући, не сумњајући.

— Ја, луда! — корела је себе. И ја њему још не одговарам! Још кажем да не знам хоћу ли му сутра моћи доћи! Баш сам луда! А да ми је окренуо леђа?!... А имао би потпуно право! Сад: — овамо га волим, а овамо...

Тако је и кући стигла. Весела и расположена, расположи и родитеље. Кућица оживе као природа од пролетњег даха.

И не покушаше да је запитају: зашто је весела. Та они су једва чекали да је виде ведру, да чују њену песму, њен гласни смех. Које је сад до тога да пита! Па, најзад, и да им је пало на памет, не би ли тим покварили ону веселост њезину?

Никуд није хтела ићи па ни Милени. Направила је сама себи посла: почела је пребирати по орману и сређивати; уз то је певушила свесрдно, и подавала се, сва срећна, осећају љубави.

Цео дан и сву ноћ ништа је не узнемири; ни једна ружна мисао не дође јој на ум. И сами сан беше јој ведар, љубичаст; сањала је мирисаво цвеће, шуме, зелене ливаде, тичије песме, а врх свега њега, њега и његов пољубац на својим уснама...

Сутрашњи дан већ јој не беше такав. Нека узнемиреност, жеља, жудња, очекивање, све то беше сколело и узбунило и збунило њену мисао. Мира није на једном месту имала: сад је улазила сад излазила из себе.

Још чим је устала склонила је оцу руке око врата.

— Слатки тајка! Је ли да си ти мој добри тајка?

— Де, де! Гледај ти молим те како се мази! Право сам ја казао: Циганче! Права Циганчура! Па шта хоћеш?

— Хоћу да купим још нешто.

— Па купи, купи! — подмену се он.

— Знам, али немам пара!

— А пара ти треба? Е онда да се мало промислим: треба мами, треба теби, а, Бога ми, треба и мени. Ко је сад најпречи?

— Па ти и мама... рече она и обори главу.

— Но, но! Циганче моје, неће тајка тебе искобити! Колико ти треба?

— Три динара.

— Е, па има толико. Толико могу дати. Ја сам мислио Бог зна колико, како си била запела! Ево ти! Сигурно си видела какав дроњак? Па, добро, купи!

Она га стаде љубити, а у души је осећала како није лепо што га лаже. Њој није требало ништа; она је требала да се излаже од родитеља да може отићи од куће да се с Гајићем види. А паре ће она вратити, неће ни ићи у чаршију, а рећи ће да се није могла погодити.

Сад је паре измамила, али, што је још главније добила је одобрење да може ићи.

Горела је од нестрпљења. Једва је дочекала да види казаљку на броју десет, па се онда журно упути финансиском парку.

Затекла га је где седи на једној клупи и пуши. Ванредно је лепо изгледао у беличастом оделу. Нека свечаност огледала се у сваком покрету његовом. Како је смотри диже се и лаким кораком пође јој у сусрет.

— Дакле, дошла си! То сам знао! Знао сам да ме волиш!

И рекавши то привуче је на груди и пољуби.

Она се није бранила ни отимала. Учинила би му све по вољи, само да му докаже да га воли. Он је узео за руку и поведе у дубину парка на једно склонито место. Она је ишла не предomiшљајући се.

Уведе је у један склоп и доведе до једне покривене клупе.

— Да седнемо овде. — рече.

И седоше.

XVIII

Тишину је нарушавао један славуј што прижељкиваше ту, близу њих, у једном жбуну. Сунце је једва продирало кроз сеновито дрвеће и шарало својим зрацима зараслу несковиту стазу. Мирис цвећа и биља запањавао их је. Он је држаше за руку која је лако дрхтала.

— Па шта ми радиш? Што дршћеш тако? — упита је он и погледа јој право у очи.

— Ништа, не дршћем — рече она зенувши и заклонивши руком уста, а осећала је како јој сву снагу обузима лака дрхтавица.

— Да се не плашиш мене?

— Да сам *те* се плашила, ја не бих ни дошла овамо.

— Дакле, волиш ме?

Она климну главом.

— Али, кажи ми! Хоћу да чујем твоју реч. Она зарони главу у руке и рече:

— Волим.

Он је опет пригрли и пољуби.

— Е, сад душо моја, да се паметно разговарамо! Хоћу да нам нико не сазна наше намере сем нас. Дакле прво и прво: ја желим да те видим

сваки дан. Тога ради нађи се око подне код Милене, јер ћу ја туда проћи. Ја не марим за Милену, али ћу одлазити чешће њима у кућу због тебе. Да бих замео траг, ја ћу се њој удварати нека мисле и она и њени да ја због ње долазим. Ти ћеш с њом опет друговати као и пре што си: куд те она позове пођи с њом, јер ћу ја свуда бити. Јеси разумела?

— Јесам.

— Од тебе тражим само једно, а то је да ми верујеш.

— Па ја ти верујем.

— Знам; али може се некад теби учинити да ја сувише око Милене облећем. Кад то видиш, онда знај да само на те мислим! Никога ја, сем тебе, волети не могу, као што никога до тебе волио нисам! Ти си једина која си ми на јуриш срце освојила! Верујеш ли да никог тако волео нисам?

— Верујем.

— А јеси ти кога, сем мене, волела?

— Нисам — рече она тако искрено да би том једном речи кадра била растерати највећу сумњу.

Он је узео за руку па јој се загледа у очи, а те очи гледаху га с толико љубави и толико поверења, да њега, као поче савест грести. Али се он убрзо отресе тих мисли, погледавши лепо и приамљиви крој тела њезиног.

Нешто шушну; она прену и скочи.

— Не бој се, није нико — рече он и повуче је да опет седне. — Знаш ли шта сад мислим?

— Шта?

— Да ми је да сам где год с тобом сам, одвојен од целог света, у каквом мирном куту, где бих могао бити *само* с тобом. Онда бих те замолио да ми причаш или нечушиш; а ја бих, ево овако, пригрлио те, наслонио ти главу на груди и слушао, слушао твој глас док ми не би испунио сваки кутак душе моје!... Хајде, причај ми што год.

Па наслонивши јој главу на једре груди слушаше како јој срце откуцава.

Зачуше се кораци. Она учини нервозан покрет, а он се трже и устаде.

— Ах, та ово је грозно! Не може човек речи проговорити!

Поред њих мину један старац климајући и ослањајући се на дебео штап, и гледаше их неким неповерљивим погледом. Одмакнувши неколико корака старац стаде и окрете се к њима.

— Г-ђицу Милену поздрави и кажи да ћу данас пред вече доћи — рече он да би пред старцем забашурио. — Можемо, ако хоћете, и на Калимедан. А сад журим. Хоћеш и ти овамо?

— Хоћу — рече она а сва поруменела.

Старац гледаше за њима док не замакоше; онда приђе и седе на клупу на којој они сеђаху. Сигурно је то било његово место на ком се одмарао.

— Ово је грозно! Видиш ли ти, молим те, да не можеш од овог ужасног света ни маћи! Него...

И ту му сину једна мисао кроз главу.

— Знаш ли шта?
 — Шта?
 — Ти мене волиш?
 — Волим.
 — И верујеш ми?
 — Верујем.
 — И радо би са мном разговарала?
 — Бих.
 — Онда ћемо једног дана ићи код једне моје рођаке. Тамо нас неће нико узнемирити; а она ме тако воли да би се пре убила него што би нас одала. Хоћеш ли?
 — А где је она?
 — Тамо на »Тркалишту«.
 — Далеко је...
 — Не кажем ја данас, него одредићемо дан ако пристајеш?
 — Пристајем.
 — Како си ти добра!... Па, до виђења, душо! Буди вечерас код Милене!...
 Кад је кући дошла, мати је дочека смејући се.
 — Тешко ногама!... Па куд си ишла кад си паре заборавила?
 — Видим ја шта је: треба то удавати! — смејао се Стојадин.
 А она штуркуну у један крај кујне па ни да би беле....

(НАСТАВИТЕ СЕ)

МАТИ

Д. С. Мережковскій

Слабих, малих крила, ја опавих тиче,
 У зеленој ражи на родноме пољу,
 Плавом небу гледа, нежним гласом кличе
 У скривеној међи... Где би срећу бољу!

Над њим и над мноме летела је мати,
 Стрепила је јадна за младунче своје
 И не прну даље... Сваки покрет прати,
 Плачући и љубећ, изнад главе моје.

Појмих пред тим створом, који љуби страено,
 Чар миља ког даде нека виша сила
 И у срцу своме, искрено и гласно,
 Благослових тебе, о љубави мила...

М.

ГДЕ ПОМОРАЊЦЕ ЗРУ

од
 Н. А. ЉЕЈКИНА

(Наставак)

XVI

Ресторан London-House беше најбољи и најскупљи у Ници. Подешен за странце, он се дичио осим француске кујне још и руским и енглеским јелима. Русима су овде давали сољену рибу, свежу икру, шчи, боршч кашу колаче, премда је шчи, због сувишне киселине, више лично на лимунаду, него на шчи; Енглезима су опет давали крвав ростбиф и друга њихова јела.

Кад супрузи Иванови с Коњурином заседоше за сто, и кад навикнута послуга зачу руски говор, њима одмах приђе човек у фраку, с писаљком и записником и одмах предложи за обед: „tchi, kacha, koulibiaka et ikra russe.“ Глафира Семјоновна не може на први мах разумети речи француске, и човек мораде поновити свој предлог.

— Господо, овај нам сам нуди шчи, кашу и кулебјаку... Овде је руска кујна, рече она мужу и Коњурину.

— Није ваљда?! викну Коњурин. — Ама, зар у француском ресторану?

— Пре свега ово није француски, већ енглески ресторан. Ено и на карти стоји написано: „London-Haus“, а Лондон је енглески град. Он рече... да има икре за закуску... је ли по вољи?

— Па разуме се! одазва се Николај Иванович. — Дакле, енглески ресторан... Браво Енглези! До сад нисам марио да чујем за њих, а сад их већ почињем уважавати.

— Еј, мусју! Можеш донети и шчи, и кашу и кулебјаку! радосно се обрати Коњурин човеку у фраку, и добивши од њега одобравајући одговор, плесну га по рамену, пружи му руку и рече: — Мерси, мусју! Донеси, донеси што пре овамо све, што се тиче Руса. Водка рјус такође има?

— Mais oui, monsieur. (Па дабогме, господине).

— Славно! Дај опет руку овамо!

Човек у фраку даде знак једноме келнеру; овај притрча, и стаде постављати.

У томе се донесе стакло ракије у покретном подносу на ногарима с ледом, затим сољена риба; па онда кисели шчи, истина зготовљени са сирћетом, али опет је шчи, каша и добар комад разгрејане „кулебјаке“, која је у осталом мирисала на паштете. Иванови и Коњурин навалише на јело, као да су утекли из глади.

— Ето ви'ш, нити си врачао, нит' си сањао, а руска јела стоје пред тобом! говорио је Коњурин. — Хвала кочијашу што нас овамо доведе!... Па сад видиш ли ти што је: идосмо у руски ресторан, и не нађосмо ничега рускога, а дођосмо у енглески — па — што ти душа хоће, само ишти.

— Гле, гле, чак су нам и црна хлеба донели, упозорава Глафира Семјоновна.

Никола Иванович окуша тај хлеб па рече:

— Од куда је то црни хлеб! Осећаш као да једеш вашарске колаче.

— Све једно; али у иностранству ми до сад нисмо ни таквога имали.

Човек у фраку с часа на час долази, надгледа и нуди нова јела. Глафира само преводи.

— Вели, да се овде, у ресторану, могу добити чак и „блине“ са икром; само ваља раније наручити, рече она.

— Блине са икром? Дивота! Али, то ћемо други пут, одговорише људи.

Et botvigne russe, monsieur... (И руску „ботвињу“, господине).

— Ботвињу? Е, сутра ћемо то сркати. Ех, Енглези, Енглези! Много сте нас расположили, жаба вас ујела! брбља Коњурин. — Нисам знао да су Енглези такав сталеж. И ово црвено вино како је дивно, па још намирисано....

— Е то су они већ сами, по својој вољи, метнули на сто. Ја рекох само: „бон вен“, да би вино добро било, — одговори Глафира.

— Шато-Марго. А шта, ја мислим да нећемо од њега посрнути, па баш, ако би и срећу боцу наручили? рече Николај Ивановић. — Ваља и Лондон-Гаус подржати.

— Пристајем! Ђеф ми је што једном и до руске кујне догурасмо, — одговори Коњурин. — Ово, истина, доста је налик на француску, али, хвала им и на томе.

Николај Ивановић и Коњурин су просто ликовали, испијајући црно вино; али кад се дође до плаћања, — разочараше се. Кад Глафира затражи рачун, и кад се овај донесе, учини им се, по оним страшним ценама, да је то апотекарски рачун. Рачун је износио преко осамдесет динара. За црни хлеб наплаћено је било равно пет франака.

— Фју, фју, фју! Ђуче Коњурин. — Па то, болаи, значи 35 рубаља на наш новац. За три руска јела и икру у закуски на 35 рубаља! Види се да су овде пре-скупии руски производи! Па то је скупље, но у нашега Кјуби, у Петрограду, а већ познато је, да је овај ко-жодер! Лепо, господо Енглези! А ја још окунио хвалити тај енглески сталеж; за мало те нисам и „вив англичан“ узвикнуо!... Дакле по дванаест рубаља на главу, и ако нисмо ништа вруће, или слатко појели.

— Ја сам појела порцију сладоледа и неколико поморанаца, одговори Глафира Семјоновна.

— Па шта, поморанце? оне су овде јевтиније него репа. Не, не идем ја више овамо; на част му и блине и батвиња. Јер за блине и батвињу могу нам узети то-лико, да би се морали вратити пешке кући, у славни град Петроград.

— За вино је много узео: по дванаест динара боца, рече Николај Ивановић, прегледајући рачун.

— Та је ли то могућно? Ах, на нос им испало! Вино је истина добро, али је, брате, цена разбојничка. Нисмо ли ми у сред Париза пили боцу добра вина по два франка?

— Е, али овде сам наручила најбоље вино и казала, да он, т. ј. тај исти човек, на часну реч донесе што је најбоље, — одговори Глафира Семјоновна.

— А он једва дочекао? Па дај оно најскупље, враг му судио!

Е, мени је за дивно чудо, Иване Кондратијевићу, — рече Глафира Семјоновна. — Хоћете и у иностран-

ству своје ђуди да задовољите, а овамо нећете то да платите. Што су вам требала руска јела?

— Како нећу да платим? Морам платити. Други-чије не може. Ако не платим, отераће ме у полицију.

— Па зашто онда грдите?

— А како да не грдим за своје паре? Кад ти, на пример, свлачиш седам кожа с мене, онда дај и мени задовољења, допусти бар души да одане.

— Та није требало то вино остављати њему на избор, — рече Николај Ивановић. — За доручком, на кољу, имали смо дивно вино за три франка.

— Ах, Боже мој! Вечно укори! викну Глафира. А кад је тако, ја ћу то вино узети на свој рачун, и платити својим добитком.

— Де, де... Срачунај најпре колико ти је остало. Ти си те новце, готово све, оставила у трговинама, купујући којекакву ситурију. Гарсон! Прене...

И Николај Ивановић извади кесу, те стаде одбра-јати злато за обед.

— Колико бакшиша да дамо овом човеку? запита он Коњурина. — Ако су нам и метнули три под нос, опет не треба руску славу погазити, и дати франак на бакшиш. Јер они знају да смо ми Руси.

— Онда им подај два четвртака.

— Ђути, Бога ти! Ја мислим да је и пет мало. Зар ниси видео да се лакеј вртио као чигра, кад је чуо, да су Руси дошли. Ви'ш како гледа? Развукао лице... И чудна ми чуда!.. Рачун износи осамдесет и три франка и по... Да му дам четири велика златника и један мали, а он нека узме себи шест и по динара на чај. Та, Руси смо, болаи... Незгодно је дати мање. Руси на страни имају изузетан положај, и славе се богатим бакшишима. Пристајеш ли, Иване Кондратијевићу, или не?

— Пристајем! Где већ није наше пропало! рече овај, и махну руком.

Николај Ивановић баци гарсону у тањир деведесет франака, па рече:

— А кусур прене нур буар!

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ЛЕНИВАЦ

АЛЖИРСКА ЛЕГЕНДА

— АЛФОНЗ ДОДЕ —

У богатој варошици Блиду, неколико година пре но што ће је Французи освојити, живљаше један честит Мавар који се, као и отац му, звао Сиди Лакдар, а коме људи из те варошице дадоше надимак Ленивац.

Маври из Алжира су, као што знате, најнемарнији људи под Божјим покровом, а особито они из Блида, мора бити због оног заношљива мириса од неранци и лимунова, у који је лепо потопљена ова варош. Али што се тиче лености и немарности ту, бива, није ни један међу Блиђанима ни за мали прст Сиди Лакдаров. Том честитом домаћину леност постаде стално занимање.

А остали беху који терзије, који каведије, који ситничари, али Сиди Лакдар — он беше само ленивац.

Након смрти својег оца Сиди наследи једну баштицу под варошким зидовима, ограђену белим зидом, који се почео већ рушити; врата, која није никад затварао, беху зарасла у цбуњу, а осим тога ту је још било неколико смокава, банана и два три извора, који су се блистали у трави. Ето, ту је он проводио свој живот: испружи се колико је дуг, ћути, нигде се не миче, а брада му пуна црвених мрави. Кад огладни само пружи руку и дохвати где год из цбуна крај себе какав згњечен банан или смокву. Али пре би умро од глади, но што би се дигао и узабрао воћку с гране. С тога су му и смокве трулеле; у башти и по дрветима беше вазда тичица.

Ова претерана леност беше необично прочула Лакдара у целом крају. Поштоваху га као каквог свеца. Жене, враћајући се с гробља, и пролазећи поред његове баштице, иђаху лагано, у корак и говораху шапатом. Људи му се смерно клањаху; а сваки дан кад се пусти школа, читава гомила деце у хаљинама од пругасте свиле с црвеним капама, пела се на зид његове баштице и покушавала да узнемири ову благословену леност зовући Лакдара именом, смејући му се, задиркивајући га, гађајући га корама од неранце...

Залуд сва та мука! Ленивац се није мицао. Покаткад се тек чује из траве: „Хоће да вас ђаво носи, само ако се дигнем“, али на том и прође.

Једном, неком од ових малих несрећниковића, пошто се до миле воље прошало с ленивцем, беше се наједанпут свидео овај хоризонтални положај, те ће једно јутро право оцу, и даде му на знање да више неће да иде у школу и да хоће да буде ленивац.

— Шта, ленивац ти?... викну отац, неки честити чибугџија, вредан као пчела, који седа за посао чим петли запевају... Ти ленивац?... Но, то је славан проналазак!

— Јест, оче, ја ћу да будем ленивац као Сиди Лакдар...

— Не дам, нећеш, мили мој. Ти ћеш бити што и твој отац, или писар у суду код кадије као твој ујак Алија; али ја не дам да будеш ленивац... Хајд одмах у школу, или видиш овај трешњевак — хоће да заигра по леђима... Магаре једно!

Кад виде трешњевак, дете ућута и сави главу. Али у место да оде у школу, отиде у један маварски базар, шћућури се између две гомиле смирнских ћилима и оста ту цео дан. Опружи се на леђа, стаде посматрати маварске фењере, кесе од плаве чохе, јелене с позлаћеним грудима који се сијаху на сунцу, удишући јак мирис из стакоца с есенцијом и арапских огртача од топле вуне.

После неколико дана отац дочује за то; али узалуд је викао, псовао, проклињао Алаха, узалуд је уздуж и попречно макљао свога сина свима трешњаџијама из дућана, није ништа помогло. Дете се узјогунило, па ни пет ни девет него: „Хоћу да будем ленивац... хоћу да будем ленивац“, и увек ко што, оно у куту лежи.

Пошто му већ досадила свађа а није ништа помагало, отац ће му, пошто се договорио с писаром Алијом, рећи:

— Чујеш, сине, кад већ хоћеш на силу Бога да будеш ленивац, добро, ја ћу те водити Лакдару. Он ће те подврћи испиту, и ако доиста будеш показао особита дара за тај занат, ја ћу га замолити да те узме за шегрта.

— Добро, одговори дете.

И сутрадан се обојица, намирисани и обријани, упутише да потраже Лакдара у његовој баштици.

Врата као и увек беху отворена. Они, ућоше не јављајући се, али како је трава била врло густа и висока, имадоше муке док нађоше домаћина. Најзад у дну баште међу бујним биљем опазеше некаку гомилу жутих дроњака, која их прими мумлајући.

— Помаже Бог, Сиди Лакдаре, рече отац метанишући. Довео сам ти сина, који по што по то хоће да буде ленивац. Довео сам да га испиташ и да видиш има ли дара, па ако има, молио бих те да га примиш за шегрта. Платићу ти колико је право.

Сиди Лакдар им ћутке даде знак да седну поред њега на траву. Отац седе, син леже, што је било већ врло добар знак. Потом се погледаше, ништа не говорећи.

Било је баш подне; омора па сунце упекло!.. Чини се да цела башта спава. Само се покаткад чује лаки прасак махуне на дивљој жуковини, жубор врела у трави, шум тичица по грању и шушањ лепезе. Понекад се каква презрела смоква откине и падне ударајући о гране. Тада би Сиди Лакдар пружио руку и с муком доносио воћку к устима. Дете се, пак, није трудило ни толико. Најлепше смокве падале су поред њега, а он ни главом не мрдну. Газда Лакдар гледаше преко ока ову прекомерну немарност, али речи не рече.

Сахат-два прођоше тако... Већ можете мислити да јадни чибугџија мишљаше: е је ово препло меру. Ипак се не усуди рећи ни словца, и сеђаше мирно, са скрштеним ногама и сам савладан атмосфером лености, која је лебдела у овој омори заједно са загушљивим мирисом од банана и неранци.

Наједанпут грдна смоква паде с дрвета право на детињи образ. Лепа смоква, Алаха ми! као ружа, шећерна, мирише као сахат меда. Дете је требало само да је гурне прстом па да падне у уста; али за њега и то беше заморно, и он оста тако, с воћком на образу, не мрднувши ни прстом. Најзад искушење поста велико, он намигну оцу и рече му боним гласом:

— Оче, оче... метни ми је у уста...

Кад ово чу Сиди Лакдар, који је држао једну смокву у руци, баши је далеко, и окренувши се оцу рече љутито:

— И ти си ми ово дете довео на занат! Та оно треба мене да учи! Ја тек њему да будем шегрт!

Потом клекнувши, оборивши главу к земљи, рече детету које је непрестано ту лежало:

— Ја ти се клањам, о оче лености!

С франц.

Ур. Лешровић

КЊИЖЕВНОСТ

Из Српске Књижевности. Сlike и расправе од *Милана Савића*. Нови Сад. 1898.

За ово последње време у нас се одомаћила једна виша врста књижевности: есеј, студија, књижевна расправа, слика, како хоћете. Г. Недић је штампао своје познате студије *Из новије српске лирике*, г. Цар два кола својих *Симпатија*, ове године сличне радове г. К. Суботић и г. Савић.

Свакако, то је појав који се мора поздравити. Та се врста јавља у доба када је књижевност постала, и количном и каквоћом, богатија, и када је укус постао финији. И одиста, мало у коме облику писац је у тако zgodном положају да изнесе не само своје књижевне погледе, него и своје схватање живота; своје моралне, научне и социјалне назоре. Те се ствари радо читају, зато што говоре о стварима занимљивим по себи, о знаменитим представницима духа једне земље, о стварима које су на домаку свима, и зато што су лепо, занимљиво писане. На тај начин, критичар, као свештеник књижевне Темиде, има данас доста ретко задовољство да га читају, па чак и да у неку руку влада духовима свога доба. Карлајл у своме делу *О херојима и култу хероја*, говорећи о Џонсону, Русоу и Бернеу, тврди, да је књижевник херој нашега доба, модерни пророк, господар мисли људске. Ни за кога то толико не важи као за велике критичаре и књижевне историке. Производња књижевна данас је толика, толико има ствари које човек треба да зна, а живот је тако кратак, да су ти људи прави добротвори наши. Читалачка публика запрепашћена том бујицом штампане хартије, осећајући потребу једнога правца, једнога здравога разума, човека умно-естетички развијена, који би је водио кроз тај хаос у коме се тако лако може да залута, дала им је без мало неограничену власт. Бојим се навођења имена и само помињем чињеницу, да су они који су имали највише утицаја на мозгове својих савременика били баш ти људи. Да поменем само два случаја код нас. Велики утицај који је један књижевни чланак Светозара Марковића имао крајем шесетих и почетком седамдесетих година, и утицај који је у наше дане имала књига г. Недића.

Г. Савић није човек од јуче. Његов књижевни рад броји већ двадесет година. Као некадашњи уредник *Јавора* и *Стражилова*, он је имао осамдесет година пресудну реч у питањима наше књижевности у Војводини, данас је секретар *Матице Српске* и уредник *Летописа Матице Српске*, и тиме његова компетентност има још службенији карактер — као што видите, ове слике и расправе, положајем самога писца, заслужују пажње. Међутим чудна ствар — о њима се није говорило, нико се није ни осврнуо. Да ли је томе узрок немар који је на свима пољима у нас завладао или похвалан осећај попустљивости према туђим слабостима и греховима, нарочито књижевним греховима? Ко би то могао знати!

* * *

Као и у свачему што је људско, и у књижевности је: *Quot capita tot sensus*, од прилике наше: колико људи, толико ђуди. Сама уметност није ништа друго но начин

на који један темпераменат види и осећа реални живот. А критичар, више но и један писац, тако рећи још једанпут, уноси у оцењивање књижевних дела свој темпераменат и своје схватање живота.

У књижевности, у моралу, у свима појавима човечјег духа, не мери се чаршијским аршином, и апсолутног мерила нема. Оно се мења према темпераменту пишчеву, према средини у којој се родио и васпитао, према наслеђеним особинама духа, према хиљаду околности које се морају узимати у обзир. Видите како су само различне њене најкрупније врсте: ако критика постави неко апсолутно правило, неоспорну књижевну догму, на пример а priori узет дух, геније расе, она је *догматична*; ако књижевна дела оцењује према темпераменту, душевним особинама самога писца, ако јој је личност пишчева све и сва, онда је *психолошка*; ако — противно спиритуалистичкој догматичкој критици стане на земљиште позитивизма, и у проучавању књижевних дела главну пажњу обрати на средину, у времену и простору, на спољне утицаје, ако на тај начин, критика буде психична историја једнога друштва, изучавање његових обичаја, осећаја и идеја, она је онда *историјска*; ако се бележе и анализују утисци једнога дела,¹⁾ ако се проучава физички, интелектуални и морални сензибилитет (осетљивост) једног писца, критика је тада *импресионистичка*. После тога критика може да сматра књижевност као одблесак философског и научног покрета једнога доба, (Брандес у *Књижевности у Деветнаестом Веку и њеним главним струјама*), или може да се узме као историја интелектуалне и моралне формације самога критичара (случај са Буржеом). Поред тога има толико комбинација свију тих праваца у критици! Али поред све те разноврсности у погледима, сваки критичар *мора* да има једно мерило, своја књижевна начела, свој критеријум према коме ће оцењивати дела или бележити и сређивати утиске које је примио. Има ли то код г. Савића?

Мени се то питање учинило необично важно. Наш писац је тако дуго држао у рукама књижевне терације, његове речи биле су праве пресуде, докле је он службени књижевни оракул — и вреди знати према чему он суди, какав је мач којим сече (а он тако радо мачем сече). Прочитао сам ту књигу два пута, пажљиво, реченицу по реченицу, и после другог читања дошао сам до закључка да је г. Савић највећи књижевни анархист у нас, да он не зна шта хоће, да нема књижевних начела.²⁾ У читању се јасно опажају слојеви туђих назора, непредвиђени примљени погледи, оскудица сваке системе,

¹⁾ „Ја хоћу да за вас будем човек који се враћа с пута, и који се као голуб Ла Фонтенов задовољава да каже: „био сам тамо и десило ми се то и то.“ Сарсеј у студији о Ибзену („Cosmopolis“, јуни, 1896., стр. 738.).

²⁾ Искреност, отвореност врлина је јавне речи. Мишљење које овде износим већ постоји, нарочито код нас млађих, и ја знам да ћу овим речима само олакшати толиким људима. Ради правдања пред другима, имам само једну реч да кажем: ко мачем сече, од мача ће погинути. Г. Савић, пишући у овој књизи о Јашу Игњатовићу, налази за потребно да нам помене, како ја Јаша примао новчане награде за љубавне услуге учињене једној старијој госпи. Такве ствари дају ми пуну слободу, којом се ја ипак нећу користити.

готово потпуна несређеност. На првом месту, и највећој мери, то је старински догматизам, „естетицизам“ који се потрже само још по пожутелим поетикама. Г. Савић говори нама, у 1898. години, са најозбиљнијим лицем на свету, са магистерским тоном пуним уверења, о „трагичној кривизи, трагичном јунаку, драмском начелу, о огрешивању о некакве драмске појмове! Ту су и неизбежни „стручни“ изрази, којима се тако радо у нас баца прах у очи публици; катастрофа (у петом чину она мора бити!), кулминација, граница естетике, естетичка орнаментика, заплет, расиплет. За њега је уметност „божји дар“ и пуно таквих ствари које јако опомињу на критике, које гимназисте пишу по својим дружинама. Други слој, то су осгаици из читања *Gartenlaube* и немачких илустрованих листова, несварени и неасимуловани појмови из модерне критике, који су му дошли тек из друге па вероватно из треће руке. Али како је то мршаво и слабо! Има о „психологским“ питањима, говори се и о утицају средине (три расправе почињу тиме), провлаче се опет врло „стручни“, изрази: форсирана ситуација, фарса, бџфска опера, кошонерија, психологско посматрање, робуствна нагота и оно целом свету познато „људи од крви и меса“.

Писци о којима се у овој књизи говори, већим делом су другог и трећег реда. Има их и таквих који и не спадају у књижевност, и које ће помињати само библиографија. У најбољем случају каква опширна историја књижевности. Што је најбоље, готово једино добро, у целој књизи, то су библиографски и биографски подаци. Неоспорно, од највеће је вредности расправа о Стевану Стевановићу, који црта занимљиву појаву првог драматичара нашег и стање наше књижевности пре седамдесет година. Али како човек да се не љути када се то чини на овај начин:

Стеван је био најстарији син Николе Стевановића, кабаничара овдашњег, и родио се, тако, 1806 или 1807 године у Новом Саду, у хлебарској улици, сада број 27. Основне школе и гимназију свршио је у свом родном месту, философију (сада 7 и 8 разред) у Сегедину, прву годину права у Јегри а остале две године у Пешти. По спољашности био је висок, витак, плав. Био је питоме и благе нарави, тако да су га свугде радо видели и примали. Нико није чуо од њега грубу реч. Отац га је неизмерно љубио и кад су му долазили другови он им је свагда изнео вина и радо је слушао, шта су говорили. Стеван није пио али је много пушио, можда и премного. (Страна 7.)

Овим већ додирујем једну врло слабу страну ове књиге, а то је начин којим је написана.

Ко је прочитао само две свеске књижевних студија каквог доброг западног писца, вазда ће се пријатно сећати оног бираног, отменог чисто књижевног стила којим су писане. То су стилисти првога реда, у којих се може наћи оно чисто естетичко осећање лепоте облика које и у најсавршенијих песника. Ја нисам толико наиван да то тражим и од г. Савића, али мора се рећи да, и по начину писања, ова књига не спада у књижевност, да г. Савић нема стила, и не зна да пише. Још најмучнија су за читање она места где му се прохте да буде дубок, када хоће да „философира“, како се то код нас

каже. Читајући таква места (почетак саме књиге на пример), ви имате исти утисак који када слушате статиста који подражава великог глумца или певача који хоће да отпева тон који му гласни органи не допуштају да отпева. Г. Савић нема живости у духу, нема осећања лепога стила, читао је без сумње махом круте немачке писце, и зато му је стил утегнут, без израза, без јачине, стил обичног посетиоца новосадске „Камиле“. Додајте томе још и традиционалну алкавост српску. Види се из горе наведеног места како г. Доктор пише када прича; када хоће да је лиричан, он то чини у „китњастом“, хладном и досадном стању посмртних говора:

У разговору предусетљив и благ, у јавном положају услужан и без личних користи, у друштву искрен, расположен и пуи шале, у породичном животу примеран и као син и као муж, у борби за народна права одважан, и до крајности издржљив, при јавним састанцима китњаст и скроз смишљен говорник, на перу јунак као што је мало њих. (177.)

Шекспир је за њега „големи Енглез“, неколико пута помиње се „фраза и болбаст“, има и: бламирати се, виц романа, „излуфтирати се“ (до душе, нема и пасирати). Нађе се и по која крајње вулгарна реч: подли гадови, сорта, ђутуре, и — опростите ми, ви који нисте читали ову књигу — *идеални ђор!*...

Господе боже: *идеални ђор!*...

Наш господин Доктор Савић и Јашу Игњатовића (чији инстинктивни реалистички таленат не схвата, и зато га довољно не цени) каже ово... *Али је њему свака стеча била незгодна, премда је много говорио о правилима естетике. Он је заиста мало и читао, на жалост понајрадије своја рођена дела. Из тих се пак није могао ничем добром научити* (стр. 90) Мени су се ове речи с позајмљеном духовитошћу учиниле толико згодне као карактеристика г. Савића, да сам их хтео ставити на челу овог реферата. Но то нисам учинио јер бих био неправичан, нешто мало неправичан... Има један посао који би са коришћу — разуме се, *општом* — могао радити уважени ново-садски естетичар. Нови Сад је тако дуго био средиште књижевног живота нашег, а г. Савићу, више него икоме, приступачна је драгоцену библиотека и архива Матичина, и он би учинио тако лепу услугу познијим књижевним историцима прибирањем биографске и библиографске грађе. Ако нам мајка природа није дала да дижемо зграде, није нам ускратила да носимо цигље и правимо малтер.

На завршетку, нека је три пута проклет онај који је завео награду по штампаном табаку! Због тога смо преплављени разним секретарским историјама о куповању кућа и јашује за кућу, због тога нама је господин Мица Савић казао да је Стеван Стевановић имао сестру Марију, а ова кћер Јулку, због тога знамо од каквог је мрамора надгробни споменик који је подигао Живко Суботић својој жени, реченој Јулци....

Ј. Скерлић.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Пољубац. У Француској се у хиљаду прилика врло храбро љуби: Брат љуби сестру, муж жену, пријатељ пријатеља. Сматра се као непаметно, кад која млада жена не би пружила образ пријатељу, с којим се на дуже време растаје. У Енглеској није тако много у обичају љубљење између чланова породице. У Шкотској би се сматрало као нешто ружно, кад би која жена свог одраслог сина пољубила. У земљама на Северу пољубац је остављен искључиво за љубав и тамо се љубе само у уста.

Интересантно је како је пољубац дефинисао један Кинез. Један мандарин, који је пропутовао запад, да би се познао са европским обичајима, нашао се у великој забуни, како ће да дефинише пољубац, за који се у његовој отаџбини не зна. „Пољубац је“, нише он, „један акт учтивости, који се састоји у томе, што своје усне саставите са брадом неког другог, и у том саставу се произведе неки звук.“ — У осталом пољубац није само својина љубави. Има прилика, где га прописује дворека етикета. Кад се венчао грчки престолонаследник морала је невеста, као што прича „*Roumanie*“, разделити не мање но 150 пољубаца. Три пољупца је добио краљ, толико исто краљица, три царица Фридриха, три краљ и краљица данска, три цар Виљем и царица, и по један пољубац добили су принчеви и принцезе, који су били присутни! Сирота млада! Док је још била у цркви сита се наљубила — на шта јој је онда остајало за свадбени пут?

Један војвода од Сомерсета, који се веома поносио својим пореклом и строго се држао етикетије, беше у другом браку узео једну даму, која није била тако отменог порекла као његова прва жена. Кад је једнога дана у меденом месецу нова војвоткиња у наступу нежности пала свом мужу око врата и нежно га пољубила, рече јој он хладно: „Госпођо, моја прва жена била је рођена Перси, ва ипак никад не би она била толико према мени слободна.“

Па и у политици пољубац је играо невину улогу. Прича са да је девонширска војвоткиња једном изјавила, да ће сваког оног пољубити, ко за војводу гласа. Кад јој је за тим један бирач, по имену Мецгер, рекао, да ће под том погодбом за њеног мужа гласати, она је пристала и пољубила га. Мецгер се тиме у целој околини прочуо, и пољубац је за њ био врло изврсна реклама. — У оно време, док Енглези нису радо ступали у војеку као данас, путовала је кнегиња Гордон по ваширима, да врбује војнике и говорила је младим људма да бирају између једног шилинга и пољупца. Том приликом поласка јој један ветеран овако: „Шилинг је пролазна ствар, напротив пољубац са усана милостиве војвоткиње оставља годинама балсамски мирис на војниковим уснама.“

Месечар. Врло чудан месечар има у Охију. Неки Хенхрих Хаазе, као што јављају америчке новине, пење се у сну на врхове кућа и највиших дрвета. Његова породица живи у највећем страху и пре кратког времена покушала је да га у његову собу затвори и пази на њега. Пре кратког времена чу његова сестра ноћу неки шум у

његовој соби, и кад је лагано отворила врата, видела је брата где седи на прозору. Она покуша да се до прозора припуња и болесника у собу повуче, али он искочи на поље пре но што је она могла да стигне до њега. Сестра за тим потрча у двориште мислећи, да ће брата наћи мртва, или опасно повређена, пошто је прозор био двадесет стопа над земљом висок. На њено изненађење брат је лежао на кућњем углу и спавао. Кад су га пробудили тужио се на болове у коленима и боковима. Повреде су биле врло мале. Најчудноватије је у целој овој ствари то, како се у оном скоку или паду није пробудио.

Један хинески јунак. Тан Цу Тунг, који је пре кратког времена с петорицом других одличних чланова реформаторске странке погубљен, био је као што „*Khina Gazette*“ прича, благовремено опоменут о опасности, која му прети и имао је кад да побегне. Али он се упорно противио да бега; желео је да умре „као Ханцу“ (добар син Хана). „Шта мари то, ако неколико нас помре“, рекао је он философски. „У свима западним земљама је за ствар реформе текла крв као вода. Нека се и моја крв пролије као прва за једну велику ствар“.

БЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

Јапанске историје књижевности до сада није било. И у самом Јапану је тек пре кратког времена изишло прво дело те врсте. Сад је предузео Јапанац *Др. Т. Окасаки*, да нам у књизи осредње величине изнесе целокупни развитак религиозне, научне и лепе књижевности јапанске. Дело ће изићи за кратко време на немачком језику код Ф. А. Брокхауза у Лајпцигу.

Под насловом **Три столећа руске историје** угледаће ово дана на немачком језику у кратко изложена руска историја од ступања на престо Романова до данас (1598 до 1898). Писац тога дела је универзитетски професор у Хајделбергу, *Др. Артур Клајнмиш*. Он је већ раније стекао у науци гласа, као ваљан познавалац руске историје, нарочито новијега доба, обећавајући поједине епохе модерне руске историје. У овоме делу износи у целини свеколике појаве рускога развића за време последња три века.

Достојанство **Краља песничкога**, које је младо песничко покољење француско пре више година подарило Павлу Верлену, а, после његове смрти пренело на, ту скоро преминулог, Стефана Маларме-а, допало је сада гласањем, које је извршио **Тан**, Леону Диру (*Léon Dierx*), једноме од старијих лиричара, који је само две књижице песама изнео пред свет, и до сада постојао прилично удаљен од јавности. Он је последњи из групе тако званих **Парнасиста** (*Parnassiens*).

Садржај: „У колу“ (песма) — „Циганче“ (наставак) — „Мати“ (песма) — „Где поморанце зру“ (наставак) — „Лениван“ — „Књижевност“ — „Занимљиве ситнице“ — „Белешке из књижевности и уметности.“